

Klassieke Talen
Cum Laude

Implementatieplan
Gymnasium
Cum Laude

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Website www.gymnasiumcumlaude.nl	6
3. hoogbegaafdheidsbeleid	7
4. Module Klassieke Talen: inhoud , gebruiksmogelijkheden & implementatiescenario's	13
5. Format Module Gymnasium Cum Laude	17
6. Rubrics	19
7. Richtlijnen voor portfolio	21

Implementatieplan Gymnasium Cum Laude

Suzanne Sjoers (APS)

“De houding van de leerkracht ten opzichte van de hoogbegaafde leerling bepaalt in belangrijke mate het succes van de onderwijsaanpassingen”

(uit: Vooroordelenspel hoogbegaafdheid, APS)

1. Inleiding

Op elk gymnasium, in elke gymnasiumafdeling zijn leerlingen die niet voldoende uitgedaagd worden door het reguliere curriculum. Veel scholen bieden leerlingen de noodzakelijke uitdagingen door plusklassen op te zetten of buiten school in samenwerking met hogescholen en universiteiten verrijkingsmodulen aan te bieden. Leerlingen zelf vinden en organiseren hun uitdaging door o.a. een uitgebreid vakkenpakket te kiezen. Ook is er de mogelijkheid van sneller door de reguliere stof te gaan.

Op scholen leven vragen hoe ideaal verrijkingsmateriaal er uit ziet voor hoogbegaafde leerlingen. Nog groter is de vraag hoe dit te organiseren is binnen de school, zodat de leerling het verrijkingsmateriaal optimaal kan doorlopen.

In de praktijk blijkt verrijkingsstof voor hoogbegaafde leerlingen vaak meer van hetzelfde te bevatten. Leerlingen ervaren dit meerwerk dan als strafwerk en zullen zo niet de uitdaging krijgen die ze zo hard nodig hebben.

In de pilot Gymnasium Cum Laude hebben zes docenten met een andere blik gekeken naar de klassieke talen en zo rondom 6 onderwerpen een module geschreven die aansluit op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. De doelgroep die daarbij voor ogen is gehouden, is de leerling uit gymnasium 4 met Latijn en/of Grieks in het pakket.

In dit leerjaar blijkt op scholen de grootste behoefte te bestaan aan verrijkingsmateriaal. Insteek van deze module is dat er niet meer van hetzelfde wordt aangeboden, maar dat er andere uitdaging aangeboden wordt: vakoverstijgend, open, creatief, aandacht voor reflectie en prikkelend.

In de module zijn verschillende uitgangspunten terug te zien:

- Gebruik maken van verschillende bronnen
- Prikkelend, inspirerend
- Autonomie: keuze voor de leerling
- Aandacht voor reflectie
- Over de grenzen van het vak heen kijken
- Betekenisvol

Dit implementatieplan begin ik met een beschrijving van hoe scholen hoogbegaafdheidsbeleid kunnen opzetten. Hiermee wil ik benadrukken dat het invoeren van een gymnasium-cum-laude alleen niet voldoende is. Deze module is de kers op de taart, en de taart vormt een gedegen hoogbegaafdheidsbeleid, gedragen door docenten, directie, leerlingen en ouders.

Vervolgens beschrijf ik verschillende manieren om de module aan te bieden. Ik wil scholen van harte adviseren samen met de leerlingen om wie het gaat, te kijken welke mogelijkheid het meest aanspreekt.

Suzanne Sjoers
Projectleider Gymnasium Cum Laude
Senior consultant APS
Expert hoogbegaafdheid / excellentie School aan Zet
Lid Raad van Advies Koepel Hoogbegaafdheid

December 2012

2. Website www.gymnasiumcumlaude.nl

In de module Gymnasium Cum Laude wordt af en toe verwezen naar aanvullend materiaal. Veel van dit materiaal is vrij op het internet te vinden.

Voor deze module Klassieke Talen is ook uniek materiaal ontwikkeld. Dit materiaal wordt beschikbaar gesteld op de website:

www.gymnasiumcumlaude.nl

Op deze website staat materiaal voor de volgende modules:

Bij Module 1 Geheugenpaleis: Tekeningen goden Geheugenpaleis

Bij Module 3 Woede: Powerpointpresentatie Woede

Bij Module 4 Topoi: Powerpointpresentatie dr. P.H.M. van de Ven
Powerpointpresentatie dr. K.C.M. Nuijten

Bij Module 5 Literatuur: Filmpje Walter Schlundt Bodien
Filmpje Ruurd Nauta

3. Hoogbegaafdheidsbeleid

Waarom aandacht voor hoogbegaafde leerlingen? Biedt het reguliere curriculum niet voldoende uitdaging?

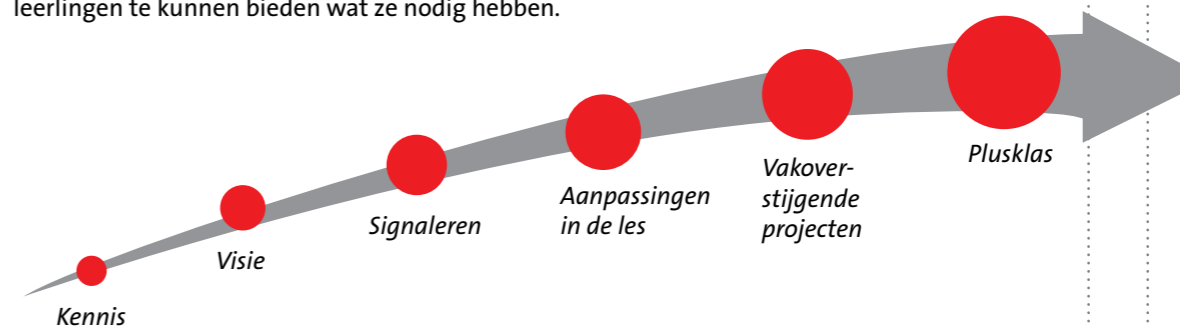
Deze vragen worden op scholen vaak gesteld. Hoogbegaafdheid wordt vaak gezien als een luxe-probleem waar geen extra aandacht aan besteed hoeft te worden: deze kinderen redden het toch wel.

Hoogbegaafdheid is een talent. Een talent om te denken en zo tot creatieve oplossingen te komen. Een talent om te excelleren. En net als andere talenten moet het gevoed worden, zodat het tot bloei kan komen. En dat voeden, daarin gaat het nog wel eens mis.

Op scholen leven veel meer vragen, zoals:

Hoe kunnen we deze talenten dan voeden zodat ze tot bloei komen? Hoe brengen we bij ongemotiveerde leerlingen de intrinsieke motivatie weer op gang zodat de leerlingen weer gaan excelleren?

In een vijftal stappen kun je als school succesvol beleid neerzetten om hoogbegaafde leerlingen te kunnen bieden wat ze nodig hebben.

Stap 1: Kennis

Rondom het begrip hoogbegaafdheid leven veel vooroordelen. Hoogbegaafde leerlingen worden vaak neergezet als sociaal onhandige, brildragende jongens die alleen maar interesse hebben in schaken en dinosauriërs. Deze vooroordelen zijn soms erg hardnekkig, mede versterkt door de beelden die in de media worden gebruikt.

De juiste kennis over wat hoogbegaafdheid wel is, maar vooral ook wat het niet is, vormt de eerste stap bij het neerzetten van succesvol beleid voor hoogbegaafde leerlingen. Want wanneer scholen beleid gaan bouwen op grond van vooroordelen, gaat het mis.

Zo is er een voorbeeld van een vo-school die alle leerlingen met een IQ van 130 of hoger standaard een sociale-vaardigheids-training aanboden bij binnenkomst op school, doordat daar het vooroordeel leefde dat hoogbegaafde leerlingen sociaal niet vaardig zijn.

Op een andere vo-school werden alleen jongens toegelaten tot de plusklas, omdat daar het vooroordeel leefde dat hoogbegaafde meisjes niet bestaan. Pijnlijk, maar waar...

Een manier om de juiste kennis binnen de school te brengen en de vooroordelen rond hoogbegaafdheid te verdrijven, is het spelen van het Vooroordelenspel (APS).

Dit Vooroordelenspel bevat uitspraken van docenten over hoogbegaafdheid. Meestal zijn de uitspraken een vooroordeel, maar er zitten ook feiten tussen. Doel van het spel is om de feiten te ontdekken.

Achter veel vooroordelen rond hoogbegaafdheid zit een kern van waarheid. Het vooroordeel is in feite vaak een verdraaid feit. Het is met het Vooroordelenspel mogelijk om die verdraaide feiten te achterhalen. Een slimme leerling die niet voldoende wordt uitgedaagd op school en daarom niet lekker in zijn vel zit, kan gaan onderpresteren en gedrag vertonen dat lijkt op autistisch gedrag. Het gedrag is echter een gevolg van het feit dat de leerling niet voldoende wordt uitgedaagd. Wanneer tegemoet gekomen kan worden aan de specifieke onderwijsbehoeften van deze leerling, zal dit 'autistische' gedrag verdwijnen en zien we een hoogbegaafd kind.

Het als team ontdekken van wat feiten en vooroordelen zijn rond hoogbegaafdheid, brengt het gesprek over hoogbegaafdheid binnen een school op gang.

Soms kan het nodig zijn om het gesprek over hoogbegaafdheid in een klas te voeren. Hiervoor is de junior-versie van het Vooroordelenspel zeer geschikt. Voor veel hoogbegaafde jongeren kan dit een eye-opener zijn. Na het spelen van het Vooroordelenspel vertelde een leerlinge opgelucht te zijn: "Ik ben dus niet gek! Ik heb me wel altijd anders dan anderen gevoeld, ik ben blij te weten dat ik dus eigenlijk 'last' heb van een talent. De volgende stap is dat ik wil leren om geen last meer te hebben van dit talent."

Stap 2: Visie

Wanneer de juiste kennis binnen de school aanwezig is, komt de stap waarbij je de kaders gaat vaststellen waarbinnen die kennis gebruikt en toegepast gaat worden.

De visies op hoogbegaafdheid kunnen heel verschillend zijn, zoals:

- Een inclusieve visie: de hoogbegaafde leerlingen zitten samen met alle andere leerlingen in de groep.
- Een exclusieve visie: de hoogbegaafde leerlingen zitten apart in een groep met gelijkgestemden.

Natuurlijk zijn er heel veel tussenvormen mogelijk.

De visie van de school op hoogbegaafdheid, moet aansluiten bij de visie die de school heeft op onderwijs, de visie op omgaan met verschillen, de visie op leren en de visie op talentontwikkeling om een consistent geheel neer te zetten.

Concreet komt het erop neer dat je als team antwoord geeft op de volgende vragen:

- Is hoogbegaafdheid voor ons een talent of een probleem?
- Valt hoogbegaafdheid bij ons onder talentontwikkeling of onder leerlingenzorg?

- Is excelleren een kans of een bedreiging bij ons op school?
- Is hoogbegaafdheid een issue voor alle docenten of alleen voor de afdeling VWO?
- ....

De visie bepaalt welke onderwijsaanpassingen er binnen school gerealiseerd kunnen gaan worden. Belangrijk hierbij is wel te realiseren dat uit wetenschappelijk onderzoek blijkt:

"Er is niet één onderwijsaanpassing die alles kan bieden voor elke leerling, daarom moeten er binnen één school of samenwerkingsverband meerdere aanpassingen geboden worden en dat per leerling gekeken wordt welke aanpassingen op welk moment tot de beste resultaten leiden, zowel op cognitief als sociaal emotioneel gebied." (uit: *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen*, 2004 RU Nijmegen)

Uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs (Van latent naar talent, 2012) blijkt dat ongeveer 3 van de 99 onderzochte vo-scholen een visie op talent had beschreven. Het expliciet aandacht besteden aan talentontwikkeling door o.a. het beschrijven van een visie op talent, kan volgens de Inspectie docenten een impuls geven om meer aandacht aan talentontwikkeling in de les te besteden.

Stap 3: Signalering

Nadat de juiste kennis binnen de school is opgedaan, de vooroordelen zijn verdwenen en de visie op hoogbegaafdheid is besproken en beschreven, kan er binnen school gekeken worden om welke leerlingen het daadwerkelijk gaat.

Het trekken van een strikte grens van een IQ van 130 is bij de signalering niet bevorderend. Leerlingen met een IQ rond de 120 kunnen goed gebaat zijn bij de onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen. Dan komen vragen aan bod als: Welk signaleringsinstrument gaan we gebruiken als school? Is een psychologisch onderzoek verplicht om recht te krijgen op verbreding, verdieping of versnellen? Signaleren we alleen met een test? Hoe belangrijk is de mening van de ouders en van het kind zelf hierbij? In hoeverre spelen de observaties en meningen van docenten een rol? Hoe gaan we om met leerlingen die in potentie de mogelijkheden hebben om uit te groeien tot een hoogbegaafde jongere? Vallen die ook in de doelgroep?

Het is zinvol om jaarlijks te kijken of elke leerling nog de uitdaging krijgt die hij/zij nodig heeft. Leerlingen die in de onderbouw voldoende uitgedaagd werden, kunnen in de bovenbouw wel eens veranderen in onderpresterders. Een veelheid aan keuzes die daar gemaakt moeten worden (Welk profiel kies ik? Kies ik meerdere profielen? Wat wil ik gaan studeren?) kunnen motivatie van leerlingen beïnvloeden. Leerlingen hebben dan in feite last van hun 'multipotentiaaliteit', zoals Kerr dat beschrijft in haar boeken over slimme jongens en slimme meiden. Het ontdekken van de passie kan de onderpresterende leerling weer richting geven en met de juiste uitdaging komen de hoogbegaafde prestaties weer terug.

Elke school gaat anders om met de signalering en veel scholen stellen hun visie, of de signaleringsmogelijkheden, ook bij naar aanleiding van ervaringen of nieuwe wetenschappelijke inzichten. Ook hoogbegaafdheidsbeleid is dus voortdurend in beweging!!

Stap 4: Onderwijsaanpassingen in de les

Wanneer hoogbegaafde leerlingen niet voldoende uitgedaagd worden door het reguliere curriculum, zal er in de eerste plaats hierin een aanpassing moeten plaatsvinden.

In de reguliere lessen kunnen docenten redelijk veel doen om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Deze onderwijsbehoeften zijn:

- Open, complexe opdrachten
- Betekenisvolle opdrachten
- Beroep doen op hun creativiteit
- Uitlokken tot een onderzoekende houding

- Uitnodigen tot reflectie
- Uitdagen tot denken op een hoger abstractieniveau
- Beroep doen op hun metacognitieve vaardigheden
- Beroep doen op zelfstandig leren → leren leren
- Behoeftte aan topdown leren

Een hulpmiddel om bovenstaande onderwijsbehoeften te vervullen, is de Taxonomie van Bloom. Hoogbegaafde leerlingen worden uitgedaagd door een beroep te doen op de hogere denkniveaus.

In onderstaand schema staan de denkniveaus van Bloom beschreven, met een voorbeeldvraag erbij:

Creëren	Bedenk een rechthoek waarbij oppervlakte = $24m^2$ en omtrek = $24m$.
Evaluëren	Is de omtrek altijd gelijk bij verschillende rechthoeken met oppervlakte = $24m^2$?
Analyseren	Welke verschillen zie je tussen rechthoeken met een oppervlakte van $24m^2$?
Toepassen	Welke rechthoeken zijn mogelijk bij een oppervlakte van $24m^2$?
Begrijpen	Wat moet de andere zijde zijn wanneer de ene zijde 8 is en de oppervlakte $24m^2$?
Onthouden	Hoeveel is de oppervlakte van rechthoek met zijden 3 en 8?

denkactiviteiten

(bron: artikel eXcellent rekenen – Suzanne Sjoers in Volgens Bartjens)

In de reguliere lesmethoden wordt er op de bovenste denkniveaus nauwelijks een beroep gedaan, terwijl een vraag op dit niveau er goed tot kan leiden dat vaardigheden onderin Bloom geoefend worden. In bovenstaand voorbeeld is voor het kunnen beantwoorden van de bovenste vraag, noodzakelijk dat de leerling de formules voor de oppervlakte (onderste vraag) kent, kan oproepen en kan toepassen.

Denkactiviteiten kunnen een goede lesopening zijn om de leerlingen te prikkelen voor wat er in de les komen gaat. Denkactiviteiten kunnen ook een les(senserie) afsluiten door verbanden te zoeken met andere onderwerpen, andere tijdperken, andere culturen. Een denkactiviteit op het niveau Evaluëren die ik bij het vak geschiedenis tegenkwam was: 'Schrijf namens Napoleon een advies aan Hitler toen hij in 1941 Rusland binnenviel'.

Een andere mogelijkheid is het 'compacten' van de reguliere lesstof. Dit betekent dat een groot deel van de herhalingsopgaven geschrapt wordt en dat leerlingen sneller door de basisstof heengaan. Dit heeft tot gevolg dat leerlingen tijd overhouden voor verrijking, verbreding en / of verdieping. Leerlingen kunnen werken aan een speciaal soort opdrachten binnen het vak waarbij gecompect wordt, dan is er sprake van verrijking. Ook in andere vakgebieden kan gezocht worden naar toepassingen van het geleerde, dan werken de leerlingen aan verbreding. Een andere mogelijkheid is het dieper ingaan op de leerstof: dan spreken we van verdieping. De modules Gymnasium-Cum-Laude zijn zo opgebouwd, dat ze als verrijking, verbreding en verdieping kunnen worden ingezet.

Een belangrijk punt is de naam die aan de verrijking, verbreding of verdieping gegeven wordt. Wanneer er gekozen wordt voor de naam 'extra stof', zullen leerlingen dit als straf ervaren: iets wat ze bovenop het normale werk moeten doen.

Klaarwerk, pluswerk zijn mogelijke termen: hoe willen de leerlingen het zelf eigenlijk noemen? Het pluswerk is dus het maatwerkpakket voor een hoogbegaafde leerling. Pluswerk moet dus ook af en evenzo beoordeeld worden en nabesproken worden als het andere werk. Ook bij pluswerk horen eisen waaraan de leerling moet voldoen en ook beloningen: een vermelding op het rapport bijvoorbeeld van het cijfer voor deze extra inspanningen.

Uit de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen blijkt dat deze leerlingen behoefte hebben aan reflectie op het door hen gemaakte werk. Maar al te vaak wordt slechts gekeken of het pluswerk aan de kwantitatieve eis voldoet en naar het kwalitatieve aspect wordt niet gekeken. Een andere valkuil is dat leerlingen in de onderbouw een pluswerkstuk leveren op vwo-6-niveau en om die reden al een hoge beoordeling krijgen. Wanneer het pluswerkstuk achteraf inhoudelijk veel onjuistheden bevat, voelt de leerling zich niet serieus genomen. Het bespreken en beoordelen van het doorlopen proces levert de leerling veel waardevolle informatie op en handvatten om bij een volgend pluswerk doorgemaakte groei te laten zien. In de Gymnasium-Cum-Laude-modules gebruiken we 'rubrics' om de ontwikkeling van vaardigheden te beoordelen.

Stap 5: Plusklas / Vakoverstijgende projecten

Er zal altijd een groep zijn voor wie het compacten en verrijken binnen de eigen klas niet voldoende is. Voor hen moet er dus nog extra uitdaging geboden worden buiten de reguliere lessen om. Hiervoor zijn vele mogelijkheden.

Een positief neveneffect van een dergelijke onderwijsaanpassing is dat leerlingen zo in contact komen met gelijkgestemden: ze kunnen op gelijk niveau praten over de onderwerpen van de verbreding maar ook over ervaringen rondom het hoogbegaafd zijn.

Een ander voordeel van het samenkomen in een plusklas is dat hoogbegaafde leerlingen zo een reëler zelfbeeld krijgen (Hoogeveen e.a., 2004). In de reguliere klas hebben ze zich altijd apart en anders gevoeld en hun cognitieve capaciteiten als zeer uitzonderlijk ervaren. Door te ervaren dat er meerdere leerlingen zijn zoals zij, zal hun unieke gevoel minder worden en zal een reëler zelfbeeld ontstaan (big fish little pond effect).

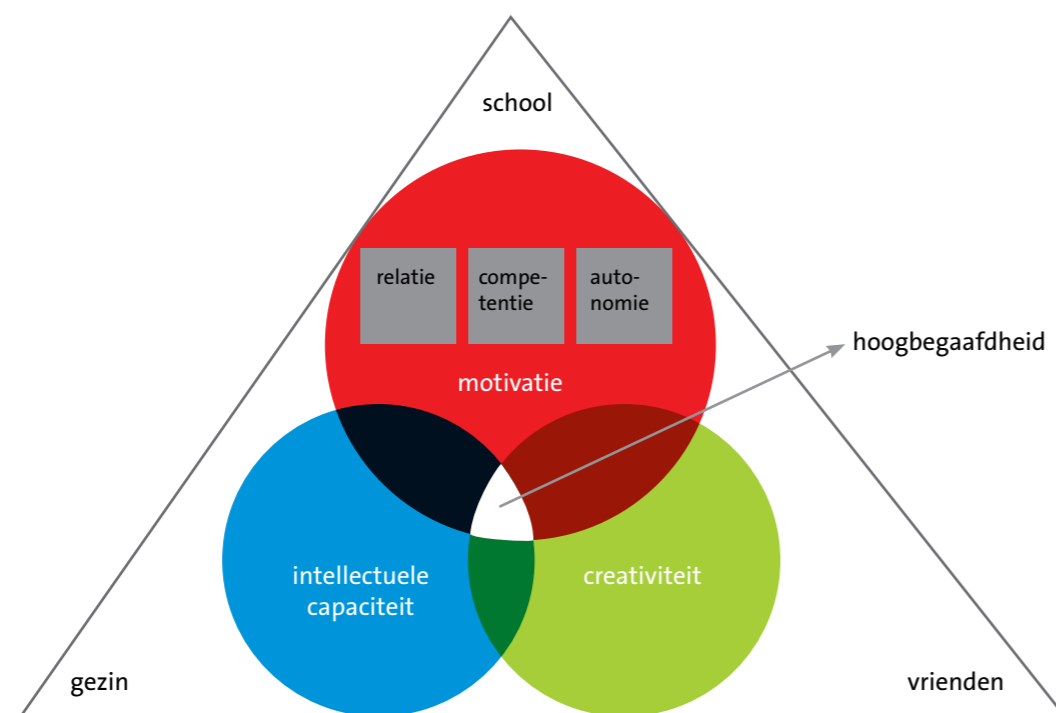
Binnen het Voortgezet Onderwijs zijn vele kansen voor verrijking aanwezig: leerlingen kunnen en mogen meerdere vakken volgen en profielen kiezen en daarin examen afleggen. Ook kunnen leerlingen maximaal één jaar versnellen in een vak en daarin vervroegd examen doen. Het Gymnasium-Cum-Laude-project kan voor een aanvulling zorgen. Op dit moment wordt onderzocht of de module Klassieke Talen uitgebreid kan worden.

Buiten school liggen ook talloze kansen voor verbreding: leerlingen kunnen modules volgen aan Hogescholen of Universiteiten (en aan de Open Universiteit) bijvoorbeeld, en zo kennis maken met hun toekomstige vervolgopleiding. In het kader van hun Plusprogramma kunnen leerlingen musea, bedrijven of instellingen bezoeken naar eigen keuze of behoefte. Leerlingen komen met de mooiste ideeën wanneer je hen mee laat denken!

In deze module Klassieke Talen worden deze lijntjes met Hogescholen en Universiteiten veelvuldig gemaakt. In de vorm van interviews met hoogleraren, excursies en het gebruik van wetenschappelijke bronnen, is de verbreding met opzet buiten de school gezocht. 'Zet de ramen van de scholen maar open!' was een advies dat de auteurs van de modules kregen.

De 5 stappen die hierboven beschreven staan, zijn gebaseerd op de volgende wetenschappelijke modellen:

- Het Model van Mönks, oftewel het triadisch interdependentiemodel. In de visie van APS is de factor motivatie hierbij doorslaggevend. De motivatie kan beïnvloed worden door tegemoet te komen aan de psychologische basisbehoeften: relatie, autonomie en competentie.

In stap 1 (Kennis) betekent dit dat een docent achter de vooroordelen durft te zoeken naar het kind en een warm contact wil aangaan met dit kind. Hoogbegaafde leerlingen hebben hier sterk behoefte aan en zijn gevoelig voor authentiek gedrag.

- De psychologische basisbehoeften van Deci en Ryan. Wanneer aan deze drie behoeften wordt voldaan, ontstaat intrinsieke motivatie. In stap 4 en 5 hebben leerlingen bijvoorbeeld keuzevrijheid nodig bij het kiezen van verrijkingsonderwerpen, dat geeft hen autonomie. Ze willen ook een stem hebben in het bepalen van de hoeveelheid oefenmateriaal die nodig is voor deze leerlingen, een ander voorbeeld van autonomie. Voor een docent vraagt dit loslaten, en loslaten kan betekenen dat een leerling struikelt en vastloopt. Dit vormt een heel belangrijke ervaring voor deze groep leerlingen die door hun capaciteiten waarschijnlijk nog weinig met falen in aanraking zijn gekomen. Een goede relatie met de leerlingen, waar een basis van vertrouwen is, zorgt dan voor een zachte landing.

4. Module Klassieke Talen: inhoud, gebruiksmogelijkheden & implementatiescenario's

De module is geschreven met het volgende doel voor ogen:

Het ontwikkelen van uitdagend lesmateriaal (niet meer van hetzelfde, maar anders) aan bovenbouwleerlingen met Latijn en/of Grieks in hun pakket, die niet voldoende uitgedaagd worden door het reguliere curriculum.

Met deze leerlingen voortdurend op het netvlies, hebben 6 docenten van zelfstandige gymnasia en scholengemeenschappen met een gymnasiumafdeling een half jaar gewerkt aan de modules.

De docenten hebben (de APS-pijl uit hoofdstuk 1 volgend) eerst kennis opgedaan in diverse masterclasses over hoogbegaafdheid, 21st century skills, goede vragen stellen, activerende werkvormen, rubrics).

Vervolgens hebben ze een onderwerp gekozen en hebben in het Gymnasium-Cum-Laude-format 3 lessen geschreven. De lessen zijn door een Klankbordgroep tussendoor bekeken en beoordeeld en de docenten hebben (fragmenten van) hun module uitgetoetst in hun eigen lessen, geëvalueerd en bijgesteld.

Er zijn dus 6 prachtige modules opgeleverd. De zes modules zijn los van elkaar door te werken, een ideale volgorde is:

1. Het Geheugenpaleis (Eva van den Dries, Johan de Witt Gymnasium)
2. Retorica (Floor de Jonge, Hyperion Lyceum)
3. Woede (Huibert Jonkers, Fons Vitae & Damstede)
4. Topoi (Kathelijne van de Ven, Stedelijk Gymnasium Nijmegen)
5. Literatuur (Inge Meulenkamp, Almende College)
6. Leven na de dood (Thor Faber, St. Ignatius & Floor de Jonge)

Elke module bevat 3 lessen en aansluitend de docentenhandleiding. De eerste les is de introductieles op het onderwerp: de verplichte les. Deze les is erg docentgestuurd. De tweede en derde lessen zijn keuzelessen. Deze lessen worden zelfstandig door de leerlingen doorgewerkt, de docent is hierbij coach.

Voor het overzicht werken we met kleuren, zodat direct duidelijk is welke lessen bij elkaar horen en wat de verplichte lessen zijn en wat de keuzelessen zijn. Deze kleuren zijn terug te vinden in de 6 modules.

Module 1 Geheugen- paleis	Module 2 Retorica	Module 3 Woede	Module 4 Topoi	Module 5 Literatuur	Module 6 De dood
Les 1 V	Les 1 V	Les 1 V	Les 1 V	Les 1 V	Les 1 V
Les 2 F	Les 2 F	Les 2 F	Les 2 F	Les 2 F	Les 2 F
Les 3 F	Les 3 F	Les 3 F	Les 3 F	Les 3 F	Les 3 F

De modules kunnen op verschillende manieren doorgewerkt worden:

Gebruiksmogelijkheid A ; 10 middagen

Eerst worden de 6 docentgestuurde lessen (van elke module 1 aangeboden. De leerling kiest vervolgens uit de 6 modules in welke 2 modules hij / zij zich wil gaan verdiepen. In het portfolio geven leerlingen aan waarom ze tot deze keuzes zijn gekomen. Schematisch ziet manier a er als volgt uit:

Weeknummer	Les
1	Introductieles Geheugenpaleis
2	Introductieles Retorica
3	Introductieles Woede
4	Introductieles Topoi
5	Introductieles Literatuur
6	Introductieles Leven na de dood
Leerling maakt nu de keuze om 2 modules te verdiepen, bijvoorbeeld Topoi en Woede	
7	Verdiepingsles 1 Topoi
8	Verdiepingsles 2 Topoi
9	Verdiepingsles 1 Woede
10	Verdiepingsles 2 Woede

Voor manier A is 10 weken lang een middag tijd voor de leerlingen + benodigde ruimte nodig. Week 1 t/m 6 moet hierbij een docent klassieke talen aanwezig zijn om de 6 docentgestuurde lessen te verzorgen. Na deze 6 weken moet de docent tijd krijgen om met de leerlingen te bespreken welke modules de leerling wil verdiepen.

Bij de laatste vier weken is de docent meer coach en kan, na de introductie, op afstand aanwezig zijn. De leerlingen werken deze lessen zelfstandig door.

Na afloop is er tijd nodig om het portfolio met de leerling te bespreken.

Gebruiksmogelijkheid B; 18 weken

De 6 modules worden geheel doorgewerkt, in de eerder genoemde ideale volgorde of in een volgorde naar keuze. Dit betekent dat om de 3 weken een docentgestuurde les is, gevolgd door twee lessen waarin de leerlingen zelfstandig werken aan de verdiepingslessen. Aangezien de leerlingen nu allemaal tegelijk aan dezelfde verdiepingslessen werken, kan er ook gekozen worden voor het werken in groepen.

18 weken lang is er dus een lokaal nodig voor de groep leerlingen. Ander benodigd materiaal staat in de docentenhandleidingen genoemd.

Uiteraard zijn er meerdere variaties mogelijk. De benodigde inzet van docenten kan uit bovenstaande basis-gebruiksmogelijkheden afgeleid worden.

Voor het implementeren in of naast het reguliere curriculum, zijn 4 scenario's mogelijk: Elk te volgen scenario heeft unieke gevolgen voor benodigde tijd, rooster, formatie en benodigde ruimte.

Per scenario is er de keuze om te kiezen voor gebruiksmogelijkheid A of B.

Hieronder beschrijf ik 8 manieren om deze modules te implementeren, daarnaast geven de 8 mogelijkheden ongetwijfeld inspiratie om het op uw eigen school, passend bij uw unieke situatie, in te voeren.

De vier scenario's zijn:

- Scenario 1: ruimte door compacten lesstof
- Scenario 2: plusklas / verbredingstijd
- Scenario 3: regionale samenwerking
- Scenario 4: eigen tijd

De keuze voor een scenario heeft gevolgen voor de onderwijstijd. Belangrijk hierbij is te vermelden de regeling voor maatwerkactiviteiten, opgesteld door Ministerie OCW:

Urennorm en maatwerkuren

De wettelijke urennorm in het derde leerjaar havo/vwo wordt verlaagd van 1040 naar 1000 uur: In de andere leerjaren verandert de bestaande wettelijke urennorm niet: deze blijft 1040 uur in de eerste twee leerjaren, 700 uur in het examenjaar en 1000 uur in de andere leerjaren. wel mag u in elk leerjaar meer uren dan voorheen - maximaal 60 uur - aan 'maatwerk-activiteiten' volledig meetellen als onderwijstijd. Dit zijn uren die alleen voor bepaalde groepen leerlingen verplicht zijn en dus niet voor *alle* leerlingen. Daarbij kunt u onder meer denken aan het bevorderen van excellentie, het wegwerken van achterstanden, mentoruren en leerling-begeleiding.

Scenario 1: ruimte door compacten reguliere lesstof

De reguliere lesstof voor het vak Latijn en Grieks dat voorbereidt op het centraal examen, kan door sommige leerlingen sneller worden doorgewerkt. De oefenstof en herhaling kan ingekort worden, zonder dat dit de voorbereiding op het examen in gevaar brengt. Dit kan gebeuren door naast de reguliere studiewijzer, ook studiewijzers XL te maken en aan te bieden.

Een andere manier is om leerlingen zelf de lesstof te laten compacten: welke lesstof is mij nog onbekend? Welke vragen moet ik nog maken zodat ik de stof helemaal beheers en wat kan ik dan weglaten?

Door de lesstof te compacten, ontstaat er tijd in het lesrooster. In deze tijd kan de module Gymnasium cum Laude aangeboden worden. Enkele mogelijkheden hierbij zijn:

- lesstof per week compacten, hierdoor houdt de docent een (deel van een) les in de week over, waarin de modules aangeboden kunnen worden.

- lesstof per periode compacten. In het laatste deel van de periode kan een module ingepland worden. Modules kunnen dan klassikaal aangeboden worden, bij een homogene groep. Wanneer er per klas enkele leerlingen zijn die de modules gaan doorwerken, kan er met parallel roosteren één cum-laude-klas aan het werk gaan onder leiding van één docent, terwijl de overige leerlingen verder werken met de niet-gecompacte lesstof.

- lesstof voor een heel jaar compacten, zo blijft er aan het einde van het leerjaar tijd over om modules door te werken.

Scenario 2: in plusklas of verbredingstijd aanbieden

Veel gymnasia en scholengemeenschappen werken met een plusklas of verbredingstijd waarin leerlingen aan (zelfgekozen) onderwerpen werken die buiten het curriculum liggen. De formatie voor deze plusklas is al opgenomen in de jaarplanning. Dit is vaak een dagdeel per week, of leerlingen mogen reguliere lessen missen en in plaats hiervan verbredingsactiviteiten volgen.

Een valkuil bij dit scenario is dat hoogbegaafde leerlingen alleen buiten de lessen om de uitdaging krijgen die ze nodig hebben. Volgens onze visie is dit scenario dus een aanvulling op compacten en verrijken in de reguliere lessen. Voor hoogbegaafde leerlingen kan dat nog niet voldoende zijn, dus dan is scenario 2 als een kers op de taart.

Scenario 3: regionale samenwerking

Binnen een stad / dorp / regio / samenwerkingsverband worden bovenschoolse plusklassen georganiseerd voor leerlingen die meer uitdaging nodig hebben. Zeker wanneer het aantal leerlingen dat hiervoor in aanmerking komt klein is, is dit een efficiënte manier van organiseren. Sommige scholen betalen deze extra formatie uit eigen middelen, maar er zijn ook voorbeelden bekend waar oud-docenten klassieke talen deze plusklassen vrijwillig verzorgen. Een andere mogelijkheid is sponsoring door het lokale bedrijfsleven. Het bedrijfsleven betaalt de extra formatiekosten, de leerlingen en/of de school leveren daarvoor een tegenprestatie.

Tenslotte wordt de plusklas wel eens verzorgd door stagiaires klassieke talen.

Ook bij dit scenario geldt de opmerking over de valkuil bij scenario 2: allereerst moeten er onderwijsaanpassingen in de reguliere lessen doorgevoerd worden. Voor de leerlingen die daar nog niet voldoende aan hebben, is dit scenario een goede aanvulling.

Scenario 4: eigen tijd

Bij dit laatste scenario volgen leerlingen de modules in hun eigen tijd, na schooltijd.

Op weekendscholen, tijdens avondcollege's werken leerlingen aan hun eigen verrijking, zonder dat de reguliere lestijd ingekort wordt. Voor leerlingen die in meerdere profielen en/of vakken examen doen en daardoor al een overvol en ingedikt rooster volgen, kan dit een goed alternatief zijn.

Er zijn voorbeelden bekend waarbij plusactiviteiten in de avonden worden aangeboden, tegen een kleine vergoeding.

Er zijn dus veel verschillende manieren om deze module aan uw leerlingen aan te bieden. Graag denk ik met u mee om eventuele problemen bij invoering op te lossen.

5. Format Module Gymnasium Cum Laude

Titel module

Korte beschrijving inhoud module

Inleiding (les 1)

Verdieping (les 2)

Verdieping (les 3)

Introductie les 1

Titel module

Titel les

Wijze van introductie

Hoofdvraag

Wat ga je doen?

Opdracht

Aanpak

Activiteiten

Wat moet je daarvoor kennen en/of kunnen?

Vereiste kennis / vaardigheden

Gewenste kennis / vaardigheden

Wat ga je leren?

Kennis

Vaardigheden

Attitudes

Wat moet je opleveren?

Eisen eindopdracht

Beoordelingscriteria eindopdracht

Welke bronnen mag/moet je gebruiken?

Verplichte bronnen

Facultatieve bronnen

6. Rubrics

Een van de aandachtspunten in de module Gymnasium Cum Laude is aandacht voor reflecteren. Dit aandachtspunt wordt zichtbaar door het gebruik van Rubrics.

Een Rubric is een beoordelingsschema voor opdrachten, projecten en werkstukken waar met name de beoordeling van vaardigheden een rol speelt. In een Rubric staan de beoordelingscriteria en het daarbij behorende gedrag uitgeschreven. Daarmee vormen rubrics een goed hulpmiddel omdat het leerlingen inzicht geeft in welke criteria van belang zijn voor adequaat handelen en een goed eindproduct. Ze maken de ontwikkeling van de leerling duidelijk zichtbaar.

Elke Rubric gaat over één vaardigheid, bijvoorbeeld communiceren of presenteren. Die vaardigheid is onderverdeeld in een aantal beoordelingscriteria.

Rubrics meten het niveau van een leerling op het gebied van een bepaalde vaardigheid. Die niveaubepaling zegt meer dan een cijfer, omdat er in kwalitatieve termen gemeten wordt: de score geeft een beschrijving van wat een leerling kan. Het maakt aan leerlingen duidelijk wat goed ging en wat minder goed ging. Zo kunnen leerlingen zichzelf nieuwe leerdoelen stellen. Belangrijk is leerlingen vanaf het begin te betrekken bij het beoordelingsproces.

Door de criteria vooraf met leerlingen te bespreken zijn leerlingen beter op hun taak voorbereid en kunnen ze de opdrachten beter zelfstandig uitvoeren. Ze weten immers wat er van hen verwacht wordt. Ze worden zich ook beter bewust van hun handelen op dit terrein. Rubrics kunnen ook gebruikt worden voor een tussentijdse evaluatie: Waar sta ik?

Tips bij het opzetten van Rubrics:

- Vermijd bij de formuleringen negatieve beschrijvingen. Het gaat erom dat leerlingen weten wat ze kunnen en het motiveert ze niet als ze voortdurend met hun neus gedrukt worden op zaken die ze niet kunnen.
- Bespreek met leerlingen de criteria die belangrijk zijn, zodat ze van tevoren weten welke vaardigheden centraal staan bij de taak.

- Kies een even aantal niveaus, hiermee wordt vermeden dat leerlingen steevast voor de middelste kiezen. Teveel niveaus zorgen voor een te gedetailleerde indeling en dus voor nietszeggende resultaten.
- Beperk het schema tot één A4-tje.
- Op internet zijn veel voorbeelden beschikbaar van Rubrics.
(bron: SLO)

In verschillende modules worden Rubrics gebruikt om leerlingen hun eigen vaardigheden te beoordelen.

7. Richtlijnen voor portfolio

In de module Gymnasium Cum Laude wordt op meerdere plaatsen verwezen naar het maken van een portfolio.

Het doorwerken van deze modules wordt niet beoordeeld met een cijfer, maar er is gekozen voor het aanleggen van een portfolio.

In het portfolio worden de Rubrics verzameld evenals verschillende eindopdrachten die in de modules beschreven worden.

Dit portfolio vormt de basis van het te voeren eindgesprek met de begeleidend docent.

De vorm waarin leerlingen een portfolio aanleggen is een vrije keus. Leerlingen kunnen dit op papier doen, digitaal, in woorden of in beeld, in Nederlands of Engels, minimaal of uitgebreid.

